

Torniööbik

Haanja ja Rõuge valla ühisleht

Nr 3 (3) talv 2015/2016

Koostöörohke aasta Rõuge vallas

Aasta kaunim aeg, jõuluaeg, on selleks aastaks möödunud ning kalendrist vaatab vastu 2016. aasta. Joulud olid perega koosolemise ja rahu aeg. Aastavahtuse saginas on aga viimane aeg korraks pidurit tõmmata ning oma mõtetes läbi käia möödunud aasta hakul antud lubadused ja seatud eesmärgid. Isiklikus elus jagame oma mõtteid pere ja sõprade ringis. Oleme rõõmsad õnnestumiste üle ning vangutame pead ebaõnnestumiste peale, nii ka mina. Rõuge vallavanema vaatan valla möödunud aasta tegemistele tagasi juba üheksandat korda. Kui ma kipun ennast igal aastal kordama, teevad mulle jätkuvalt rõõmu meie oma inimeste saavutused ja kordaminekud. On uhke olla nii toimeka ja eduka valla eesotsas!

Igal aastal on mõni teema teistest olulisem, minu jaoks on 2015. aasta märksõnaks koostöö.

Koostööst rääkides peab esmalt ära mainima koostöö suurendamise Haanja valla. Kui eelmisel aastal alustasime ühise kuulutusteportaali Kohaliku.ee, siis sellel aastal jõudis oma koostöös uuele tasemele. Alates suvest ilmub kord kvartaliga meie ühine ajaleht Torniööbik, mille loomisest ootame nii koostööd kui tagasisidet kogu vallaharvalt. Tegemist on ikkagi meie kogukonna lehega, mitte valdade häälekandjaga. Lisaks ühisele ajalehele ning kummagi valla eraldi infotehtedele oleme välja andnud ka kaks temaatilist lehte: kuulutusteht Kohaliku.ee ning Vabaajaleht, mis annab infot valdades toimuvate huviringide kohta. Kuna mõlema valla jaoks on oluline saada oma inimestelt tagasisidet, viidi möödunud aastal kahel korral läbi mõttetalgud kohalikele elanikele. Märtsis toimunud arengupäeval arutleti erinevate koostöövormide üle omavalitsustes. Pikevalt kirjutab sellest, mis toona räägitust tänaseks juba tehtud on, Rõuge valla arendusnõunik

Jaanus Mark. Septembris MTÜ Revolutsiooni eestvedamisel toimunud mõttetalgutel arutleti selle üle, mida saaksid inimesed ise oma kodukoha heaoluks ja arenguks ära teha. Tugev vundament kahe valla heale koostööle on loodud ning sellele edendamist jätkatakse ka uuel aastal.

Vallaselise koostöö suu-ri- maks saavutamiseks võib lugeda Rõuge valla arengukava 2015–2025 valmimist. Meie järgmise kümne aasta suunanäitaja koostamises osales kokku ligi 160 inimest, kes tegutsesid 17 erinevas töörühmas. Valminud arengukava viiakse ellu jõudumööda, vastavalt võimalustele ja ressurssidele. Siinkohal avaldan veel kord tänu kõigile kaasamõt- lejatele asjakohaste ideede ja panustatud energia eest!

Koostöö arendamisse avaliku võimu ja kodanike vahel on andnud oma osa ka toimekad vallakodanikud. Üheks paremaks näiteks on enam kui aasta aktiivselt tegutsenud Rõuge valla tervisenõukogu. Lisaks meie inimeste tervise eest hoolitsemisele toimus tervisenõukogu eestvedamisel sügisene tervisemess, kus olid väljas erinevad spordiklubid ja tervislikest eluviisidest lugu pidavad ettevõtted ja kodanikud nii Rõuges kui Haanjast. Tervisenõukogu eestvedamisel hakati Rõuges koguma tervisetunde. Kui kevadeks saab rahvas kirja kümme tuhat tervisetundi, teeb vald investeeringu, mis valiti rahvahääletuse teel välja 17 objekti hulgas – alustab kahe tenniseväljaku projekteerimist Rõuge kooli juurde ning vahendite piisavusel ehitab ühe väljaku ka valmis. Seega kutsun kõiki üles hoolega tervisetunde koguma, et lisaks oma heaolule anda panus ka tenniseväljaku saamiseks Rõugesse.

Aasta 2016 toob meile uued väljakutsed ning tulevikuvaa- ted. Kuna riik on võtnud eesmärgiks viia haldusreform läbi 2017. aasta kohalikeks valimisteks,

siis on üks meie olulisem väljakutse leida Rõuge jaoks parim haldusmudel. Täna on teada, et haldusreformi eesmärk on tõsta kohalike omavalitsuste haldusvõimekust ning ühinemise üheks olulisemaks kriteeriumiks on võetud elanike arv – see peab olema vähemalt 5000. Ehkki arvan endiselt, et Rõuge ei vaja haldusreformi, pole minu arvamusel siin erilist kaalu ning antud olukorras tuleb leida meie elanikele parim lahendus. Haldusreformi planeerimisel teeme kindlasti tihedat koostööd hea naabri Haanja valla, kuid oleme oma pilgud suunanud ka teiste Rõuge ümbritsevate valdade poole. Kindlaks tingimuseks oleme seadnud oma inimeste heaolu ning eelnimetatud Rõuge valla arengukavas toodud eesmärkide täitmise.

Vaatamata tulevase haldusreformi lähedele elu vallas edasi ning järgmisesse aastasse oleme planeerinud mitme olulise objekti valmimise. Nii ootavad ees Viitina pargi rekonstrueerimine, Ööbikuoru vaatetorni ehitus, kogu Ööbikuoru ala edendamine, Viitina mänguväljaku rajamine ja Säna küla tänavavalgustuse ehitamine. Osaleme jätkuvalt üle-eestilises hajaasustuse programmis. Lisaks teeme eeltööd, et saaks ellu viia Rõuge tööstusala edasiarendus (sh ettevõtlusinkubaatori rajamine), Rõuge aleviku vee- ja kanalisatsioonitaristu kolmanda ehitus- etapi tööd ja Rõuge kompostimisväljaku rajamine. Kindlasti soovime jätkata noorte perede kruntide programmiga.

Julgustan kõiki vallakodanikke jätkuvalt oma rõõmude ja muredega valla poole pöörduma, et saaksime ühiselt oma elukeskkonna parendamisse panustada. Soovin teile toimekat aastalõppu, palju rõõmu ning kordaminekuid uueks aastaks!

Tiit Toots,
Rõuge vallavanem

Tegus aasta jääb selja taha

Aasta 2015 on ületamas finišijoont ning aasta lõpuni on jäänud loetud päevad.

Heidame pilgu lõppevale aastale. See algas valla jaoks küll ilusa ilutulestikuga Suurel Munamäel, kuid juba aasta esimesel kuul saime teada, et Haanja looduspark sai uuendatud kaitse-eeskirja ning kaua otsitud kompromisslahendus riigiga jäi saavutamata.

Jah, meie saime kaasajastatud kaitse-eeskirja, kuid kohalike inimeste mured jäid osaliselt tagaplaanile ning ehk järgnevad aastad näitavad, kuidas riik tegelikult suudab kompenseerida kitsendused ja piirangud, mis siinsetele inimestele seatud on. Loodame, et lubadused ei jää tühipaljaks jutuks, vaid riik loob nii inimestele, ettevõtjatele kui ka omavalitsusele siin piirkonnas tegutsemiseks täiendavaid võimalusi.

Kui jaanuarikuu teade oli meie jaoks kurvapoolne, siis järgmised kuud on jätkuvalt süstindud optimismi, et paikkonna inimesed hoolivad elukeskkonnast ning on nõus vajadusel kaasa lööma, et elukeskkonda paremaks muuta. Nii Rogosi mõisa põlenud sauna lammutustalgud kui projekti „Hooliv kogukond“ raames korrastatud Ruusmäe staadion ja võrkpalliplats on head näited headest algatustest alt-poolt ning siinkohal avaldan tunnustust kõikidele abilistele. Tänu teile on meil vallas korrastatud Ruusmäe spordiväljakud ja Rogosi mõisa järveäärne ala. Oma tegemiste ja toimetustega on silma paistnud ka teised paikkonnad: Plaani kant ja Luutsniku külaselts. Nende tegevusi ja toimetusi märgatakse oma vallas ning tunnustatakse ka maakondlikul tasandil.

Suve keskel panime punkti suurprojektile „Rogosi mõisa kujundamine multifunktsionaalseks elava ajaloo, haridus- ja kogukon- nakeskuseks“, mis kestis poolteist aastat ja mille raames käidi õppepäevadel teistes mõisates, viidi läbi erinevaid õpitubasid, soetati mõisasse uus tiibklaver, paigaldati infotahvlid Rogosi mõisaparki ning korraldati põnev mõisapäev – Jaanipäev koos ansambliga Untsakad ning viidi ellu veel oi-oi kui palju teisi põnevaid tegevusi.

Aasta jooksul toimus palju erinevaid traditsiooniks saanud üritusi, aga ka uusi algatusi. Meie jaoks uued olid suve alguse kontsert Suurel Munamäel, Corelli Musicu heategevuskontsert Rogosi mõisas, Suure Munamäe trepjojooks ning mitmed muud toredad

tegevused, mis on mitmekesistanud meie kultuuri- ja spordikalendrit. Suur tänu ürituste korraldajatele ning esinejatele, kes kinkisid meie inimestele ja külalistele nii palju ilusaid kultuuri- ja spordielamusi.

Lõppeva aasta teeb eriliseks ka koostöö ja koostöölepingud naabritega. Möödunud suvel sõlmisime uue koostöölepingu Aluksne ühendomavalitsusega, mis on loomulik jätk meie koostööle Veclaicene piirkonnaga. Tihe koostegutsemine Aluksnega on kestnud aastaid ning tänava allkirjastatud uus koostööleping avab mõlemale poolele uued võimalused piiriäärseks koostööks kultuuris, spordis, noorsootöös ja turismis. Algaval aastal valmistame koos Aluksne ja Võrumaa omavalitsustega ette kaks turismiteemalist projekti ning võime täie veendumusega öelda, et ei saa me läbi Lätita.

Lõppeva aasta tipptegevus oli tihe koostöö ja hea läbisaamise Rõuge valla. Ühise tiimina oleme toimetanud paljudes projektides ja tegevustes ning mõlema valla töötajate kaasatus ja abivalmidus on toonud meie tegevustesse uue hingamise. Mis siin imestada, taas tuleb meelde vana hea ütlus, et üksinda jõuab kiiremini, kuid üheskoos kaugele. Selleks, et meie ära ei väsiks ja ind ei raueks, soovin ma kõikidele Rõuge ja Haanja valla inimestele head koostööd ning uusi kordaminekuid uuel algaval aastal!

Juri Gotmans
Haanja vallavanem

Parimat meenutades uude aastasse

Igas ajahetkes on mingi teema, mis tõstatub teistest enam esile. Millise neist võtame kaasa uude aastasse?

Üks kuumemaid aruteluteemasid ühe tavalise Rõuge valla pere jõululaua ääres on kindlasti haldusreform. Aastaid on valitsuses reformist räägitud ja üritatud seda ellu viia, kuid ikka on see ebaõnnestunud. Naljatades võib öelda, et haldusreformi on tehtud juba sama kaua nagu teleseriaali „Õnne 13“. Nüüd tundub asi eriti tõsine ja kui valitsus püsib, siis ilmselt pääsu ei ole.

(järg 3 lk)

Rõuge vallavanem Tiit Toots ja vallavolikogu esimees Karel Saarna soovivad kõigile tegusat ja õnnelikku uut aastat!

Head Haanja ja Rõuge valla elanikud! Soovime ...

jõulurahu, soojust, valgust, hingerahu, kirkast algust!
Kauneid hetki, kalleid palju,
Vahvaid retki, rõõmsaid nalju!
Lõbusat lõppu vanale ja asjalikku algust uuele!
Haanja Vallavolikogu
Haanja Vallavalitsus

Foto: Maidu Jaason

Meie rahvas armastab arsti juures käia!

See lugu on hea näide tõelisest meeskonnavaimust – persooniloo ettepanekule vastuseks saadud esialgsest üsna kategoorilisest eitavast vastusest kasvas justkui iseenesest välja meie perearstinduse portreelugu. Nii ma veetsingi ühe sombuse, kuid ometi juba üsna pühademeleolulise ennelõuna nii Rõuge kui Haanja perearstikeskustes. Omavahel jagatakse nii osa tööjõudu kui patsientide nimistut, mis on Võrumaal suuruselt teine, 2400-st on puudu vaid paar-kolmsada. Siin on inimesi nii Haanjas kui Rõugest, aga ka Varstust, Mõnistest ja mujalt. Kõigi nende inimestega tegeleb kokku alla kümne inimese: arstid Viivika, Anu ja Niina ning pereõed Aune ja Eda. Lisaks neile puutub Rõuge perearstikeskuses käies kokku veel apteeker Lea ja hambatohter Veeraga ning Hellega, kelle mitmekülgsete tööülesannete kirjeldamise kokkuvõtteks jäigi konkreetne amet nimetamata... Sest parajal hetkel helises telefon ja Helle silkas seda vastu võtma. Üldse oli kõigi samaaegne laua taha ja hiljem ühisele pildile istutamine paras väljakutse: kellele tuli patsient, kes läks saabunud pisikest patsienti tervitama, kes telefonile vastama... Plaanitud jutt ei jäänud siiski ajamata ning veetsin nende vahvate naiste seltsis omajagu aega. Ahjaa, tegu pole ainult naistest koosneva kollektiiviga. Haanja perearstikeskusesse sisse astudes tuleb uksele vastu see kõige nunnum meeskonnaliige, perearst Anu aasta ja kahe kuu vanune pojake. Tema on tõeline jää- ja südametemurdja ning sobib neisse rõõmsavärvilistesse ruumidesse nagu valatul, tuues naeratuse ilmselt kõigi küllastajate näole.

Üks meie perearstikeskuste märksõnu on kindlasti avatus. Kuigi minu teada peaks minu külastajad olema ajastatud vastuvõtuaegade välisele ajale, näeb siiski nii mõndagi inimest sisse astumas, telefon heliseb pidevalt. Kõik võetakse rõõmsal meelel vastu ja on selge, et nii see elu käibki. Teisiti ei saakski, sest patsientide arv Rõuge perearstikeskuses, mis on avatud kõigil tööpäevadel, ulatub kuni viiekümneni päevas, Haanjas on neid paarkümmend. Kust nende jaoks aega võetakse? Ega nad kõik eraldi perearsti vastuvõtuaega vajagi, palju tööd tehakse ära teistes tubades ning registratuurilaua juures otsustatakse, millist tegelemist patsient vajab. Ise ma kuigi sageli arsti juurde ei sattu, aga Rõuge elanikuna tean, et perearstikeskus on suuresti ka üldise hingehoiu koht, kuhu tulles inimene alati ära kuulatakse ja enamgi. Inimestel on kujunenud isegi oma eelistused, kellelga meelsamini vestelda soovitakse ja konkurentsitu lemmik on ikka olnud Aune, kes tervitab Rõuges arstile tulijaid ja vastab telefonile juba oma 25 aastat. Tema on rahvale juba lausa nii omaks saanud, et telefonikõnesid alustatakse sageli end esitlemata ja sealt, kust see ehk mitu nädalat tagasi pooleli jäi. Mõnikord tuleb ette, et helistatakse ka koju või tullakse lausa koduukse taha muret kurtma ja arstiaega tahtma.

„Meie rahvas armastab arsti juures käia,“ lausub Viivika naeratades, „kindlasti käivad meie inimesed tohtri juures sagedamini kui näiteks linnas.“ Sageli juhtub, et kui juba arstiaeg on saadud, siis võetakse kodust tulema hakates auto peale ka mõni naaber või pereliige või vähemalt kasutatakse juhust ja räägitakse sel vastuvõtu-

Rõuge perearstikeskuse rõõmus kollektiiv: Viivika Allas, Helle Jõgeva, Aune Saal, Lea Saarniit, Veera Ratat. Foto: Viivika Nagel

ajal ka teiste pereliikmete mured ära. Nii see iga päeva patsientide arv suureks paisubki – lihtsalt ei raatsi inimest poole jutu pealt katkestada ega öelda, et vastuvõtuaeg on läbi ja tulda mõni teine päev tagasi. Samas tekitab see omajagu pinget, sest järgmiste patsientide ajad nihkuvad edasi.

Olin lootnud kuulda, et maal on inimesed tervemad, sest värske õhk ja maatöö vähendavad vajadust arstiabi järele. Kuigi see on osaliselt kindlasti õige, saan siiski teada, et meil on suur hulk südame- ja liigesehaiguste või diabeediga patsiente, samuti palju krooniliselt haigeid ja puudega inimesi. Kui inimesel on tervisega püsivaid probleeme, siis ei kõhelda endale puuet taotlemast. Eks maal ongi tööd vähe ja palgad madalad, nii et tuleb see ette võtta. Linnas ehk häbenetakse ja peljatakse, et kui töö juures teada saadakse, siis hakatakse halvemini suhtuma või koondatakse.

Peaegu kõik tohtri juures käijad astuvad sisse ka apteeki, nii et nende lahtiolekuajad on omavahel hästi klappivad. Apteegis seisab leti taga Lea, kes on seda väikest rohupoekust üksi pidanud juba oma kaksikümne aastat. Jah, töesti kaks aastakümnet üksi, ilma pikemate puhkusteta. Mul ei lasta selle üle eriti pikalt imestada, sest Lea ütleb rõõmsalt, et see täitsa meeldib talle. Nädalavahetused on ju vabad, õhtud ka. Lea meenutab aega, mil ta töötas linnas ning peamine suhtlus klientidega koosnes siis lausest „Üks tablett kolm korda päevas!“, ei midagi palju enam. Rõuge apteek on aga koht, kuhu end sageli pikemaks istuma seatakse (selleks on leti kõrval isegi tool olemas!) ja mõnuga juttu aetakse. Just eelmisel päeval oli olnud olukord, kus üks arsti juurde natuke liiga vara jõudnud patsient läks apteeki ning unustas end istuma ja vestlema, nii et teda pidi sinna lausa kutsuma minema.

Miski on pannud mind arvama, et koht, kus tegeletakse pidevalt haigete ja haigustega, ei saa olla eriline tööõnne allikas, aga see eelarvamus lükatakse kiiresti ümber. „Meie töö on põnev ja rõõmus,“ ütlevad arstid ja õed nii Rõuges kui Haanjas otseku ühest suust. Mõnikord teeb meele kurvaks, kui inimesega on tõsiselt tegeletud, talle diagnoos pandud ja ravi määratud, kuid tullakse ikkagi tagasi ja kaevatakse, et mitte miski ei aita. Digilehelt patsiendi tegevuste ajalugu vaadates selgub aga, et ta pole käinud seal eriarstil, kuhu teda on suunatud või on jätnud ise-

gi ravimid välja ostmata ning siis tuleb küsida, kuidas üldse kedagi sellist aidata saab, kes ise ennast aidata ei soovi. Mõnikord jõutakse arsti juurde ka siis, kui ise pandud diagnoosile järgnenud alternatiivravi või siis omapead hangitud ravimid oodatud tulemust pole toonud. Küsin, kuidas meie rahvas üldiselt alternatiivmeditsiini suhtub, ning saan vastuseks, et ikka leidub ka neid, kes eelistavad sensitiivse, pendleid, kuulikesi ja muid meetodeid. Eks see ole iga inimese valik, loodetavasti teadlik. Samas jääb alati õhku küsimus, mida sellisel juhul öieti tavameditsiinil oodatakse. Loomulikult ei jäeta kedagi abita, kõigi jaoks võetakse aega. Just nimelt võetakse mitte ei leita, sest töötunde siin majas ei loeta ning pahatihti juhtub, et perearstikeskuse akendes näeb tulesid põlemas päris hilistel õhtutundidel. Siis võetakse eraldi aeg arvuti ja paberitega töötamiseks – see on nende töö igavam ja tüütum osa, aga siiski kohustuslik ja ääretult vajalik.

Valdavalt toob töö siiski rõõmu, tänu ja häid sõnu kuulatakse väga palju. „Erilised rõõmupäevad on muidugi reeded lastepäevad,“ ütleb Viivika, kelle esimene omandatud eriala ongi pediaatria.

„Kas õhtuti koju jõudes ka veel üldse suhelda jõuate?“ tunnen huvi. Aune vastab lõbusalt, et mõnikord hüüab ta koju jõudes juba ukse pealt: „Ma ei ole pahane, aga ma täna ei räägi!“ Lapselapse jaoks jagub aga alati energiat, pere võtab tööpinged maha ega lase neil kuhjuda. Eks kodus ikka öeldakse, et võtke hoogu maha, te ei jõua kogu Eesti riiki ära ravida. Puhkuseks on aega raske leida, aga siiski. „Koolitustel käime puhkamas, need on nii toredad!“ räägivad Aune ja Viivika.

Nalja saab siin ka iga päev, kuulen korduvalt. Koguni nii palju, et on raske üksikuid juhtumeid esile tuua. Sellest suvest meenub naistele juhtum, kui röntgenipilt näitas nelja-aastase tüdruku kopsus kummalselt ümmargusi varje. Esimese ehmatusena tekkis tuberkuloosikahtlus. See ei tundunud kuigi usutav, aga lugu oli ikka täitsa murettekitav. Samas polnud väike patsient sugugi seda nägu, et tal miski hull töbi kallal oleks. Konsultatsioon Viivika radioloogist õega andis geniaalselt lihtsa vastuse: patikummid! Muidugi ei olnud need lapsel kopsus, vaid ikka kenasti väljaspool keha patside otsas, nagu kord ja kohus.

Mind ajavad itsitama minus endas kahehiti tundeid tekitavad, kuid meedikute suust ilmsele-

Haanja perearstikeskuses tervitavad kõiki tulijaid Eda Sing ja Anu Lust ning tema väike poeg. Foto: Viivika Nagel

vusega kõlavad väljendid, näiteks „põnevad sidumised“, „huvitavad haavad“ ja muud sellised. Rõuge perearstikeskusesse on soetatud palju kaasaegseid aparate, mis võimaldavad väga palju tööd kohapeal ära teha ning säästavad inimesi näiteks linna sõitmisest. „Ise teeme endale tööd juurde,“ naerab Aune.

Lasen Rõuge perearstikeskuse rahva tagasi oma tööd tegema ning suundun Haanjasse, kus mind ootavad perearst Anu ja pereõde Eda. Siinsetes ruumides on midagi tuttavlikku, kuigi ma pole siin iial käinud – sama rõõmsavärvilised seinad nagu Rõuges. Iga ruum on ise karva, see teeb olemise ühtaegu nii rõõmsaks kui hubaseks. Eda ja Anu kiidavad Haanja vallavalitsust, kelle abiga ruumid nii kenasti remonditud on. Eriti rõõmsad ollakse uue avara tualettruumi üle. Endine ruum olevat olnud nii pisike, et sisse astuma mahtus, aga ümber pööramine oli juba väljakutse.

Võtame tohtri laua ääres istet, aga tervise üle seekord keegi kurtma ei hakka. Anu on tegelikult veel lapsehoolduspuhkusel, aga korra nädalas käib ta siiski Haanja perearstikeskusesse patsiente vastu võtma. Pole mõtet küsida, kas talle tema töö meeldib – ju ikka meeldib, kui ta ei pea paljaks oma aastase pisipoja kõrvalt töötada. Tegelikult ei tee ta tööd sugugi poja kõrvalt, vaid koos temaga. Poisi tööstaaz sai alguse juba siis, kui ta oli napilt viiekuune.

Patsiente jagub ka Haanjas küllaga ja peamised kaebused on samad mis Rõuges. Kuna Haanjas on hetkel vastuvõtt vaid ühel päeval, siis saab osa haigeid, kellel transpordivõimalus olemas, vajadusel Rõugesse suunata – asutus on ju sama, ainult kabinetid erinevad. Eda ja Anu arvavad, et siniseid patsiente eristab Rõuge omadest see, et tullakse suuremate hädade ja konkreetsemate kaebustega, mitte niivõrd igaks juhaks läbi astuma. Nappide aastatega, mil Anu on siin töötanud, pole veel kujunenud selliseid suhteid nagu Rõuges, kus perearst on sel kohal olnud juba ligi kümme aastat ning teda võetakse kui head peretuttavat.

Eda on lisaks pereõele ka Haanja, Rõuge ja Puiga koolide kooliõde. Ta räägib, et kuigi töö seal on suures osas ette määratud ja rutiinne, on tööpäevad koolides ikkagi kõige toredamad – meie lapsed on tublid ja valdavalt keskmisest tervemad. Nad on rõõmsad ja vahetud, nendega on lausa lust tegeleda.

Kui kogu töö juures üldse miski vastukarva on, siis on see paberitöö, kuulen ka Edalt ja Anult. Iga oma tegu, sõna ja kokkulepe tuleb ju paberile panna, mõnikord patsientidele eriarstide aegu bronee-

rida. Saatekirjad tuleb kirjutada niisugused, et see teine arst, kelle juurde patsient läheb, ei peaks üle helistama ja küsima, miks inimene on tema juurde saadetud. Sageli tuleb arvuti ja paberitega töötada veel õhtuti, mõnikord isegi kodus. Pisut valmistavad meelehärmi omaenese tarkusest ravi valikulisel järgivad (või siis mitte järgivad) inimesed, kes arvavad, et saab hakkama ka ravimeid välja ostmata või et seda, mida arst räägib, ei ole vaja ometi tõe pähe võtta. On juhtunud, et kabinetis Anu jutule usinalt kaasa noogutanud inimene hiljem Eda juures teatab, et ega ta tegelikult õieti aru saanud, mis talle räägiti. Kuulmine ka kehvake ja... Siis tuleb kogu jutt uuesti rääkida ja loota, et see ikka meelde jääb. See ei kahanda muidugi üldist tööõnne ja rahulolu, mõlemad hindavad oma töö ikka pigem väga toredaks. Eda, kes on Haanja valla perearstikeskuses õena töötanud juba kaksikümne aastat, ütleb, et praegu on neil kokku saanud selline kollektiiv, et ta läheb hommikuti tööle väga suure rõõmuga, ükskõik kas siis Haanjas või Rõugesse.

Viimasel ajal tänu side- ja transpordivõimaluste paranemisele üha vähem, aga siiski leidub ka neid, kes pereõde kodust üles otsivad või kodutelefonile helistavad ning nõu vajavad. Eda ütleb, et on olnud aegu, kui kodus oligi olemas paras varu sidemeid ja ravimeid juhaks kui keegi, puuoks silmas, tema poole peaks jooksuma. Võrus elaval Anul selline kogemus puudub, tema kontakt patsientidega piirdub pärast tööaega tervituste ja heal juhul paari lause vahetamisega, kui juhuslikult kokku sattutakse.

Eda meenutab lõbusalt lugu ühest laupäevahommikust, kui keegi helistas üsna vara ning soovis retsepti nendele ja nendele rohtudele. Kui Eda teatas, et ta täna töö juurde ei lähe, seega ei saa aidata, kuulis ta telefonist siirast hämmeldust: „Issake, Eda, kas sul pole arvuti kodus? Või sul pole interneti? No mis arvuti see on sul, kui sa ei saa mulle rohtu kirjutada?“ Lõpuks sai ka sellele imestajale selgeks tehtud, et päris igast internetiühendusega arvutist ei piisa retseptide kirjutamiseks.

Lõpetuseks teeme veel tiiru Haanja perearstikeskuse helgetes ruumides, istutame rõõmsa kolmiku läbivaatusküsitule pilti tegema ning siis teen ruumi just samal hetkel üle ukse astunud patsiendile.

Palju õnne, edu ja tööõnne meie tervise eest hoolitsejatele!

Parimat meenutades uude aastasse

(Algus 1. lk)

Mina olen küll veendunud, et meie tubli Rõuge vald haldusreformi ei vaja – saame hästi hakkama kõigi meile pandud ülesannetega, meie toimetamisi tuakse eeskujuks mujalgi. Lisaks sellele mõtleme alati ka tulevikule: uusi arengusuundi ja ideid, kuhu püüelda, jagub küllaga.

Mul on väga hea meel, et oleme viimased paar aastat tihendanud koostööd Haanja vallaga. Ühised tegevused on olnud edukad ja mõlemale poolele palju andnud. Kui räägitakse haldusreformist, siis mulle tundub, et kuulume kokku, meil on ühine väärtus- ja kultuuriruum, loodus ja ettevõtlikud inimesed. Tänu tihedale koostööle tunneme üksteise valdade inimesi, tugevusi ja murekohti, et teineteist toetades julgelt haldusreformi poole liikuda. Kahekesi aga ei mahu me riigi kriteeriumite piiridesse – 3336 elanikku vajaliku 5000 asemel. Kuhu poole liitumissuund seada: kas Võru valla poole, Sõmerpalu, Mõniste ja Varstu suunda või leiame hoopis muu lahenduse – seda näitab saabuv aasta.

Mis on mööduvas aastal meelde jäävat? Lõppeva aasta üks märkimisväärne päev oli 1. september, kui Rõuge kooli esimesse klassi astus 32 uut õpilast ja avama pidi lausa kaks klassi. Viimati juhtus see Rõuge koolis siis, kui mina kooliteed alustasin, 23 aastat tagasi.

Need numbrid tõestavad, et meil tehakse head tööd, siia tahetakse tulla elama, meie kooli ja lasteaeda soovivatke oma lapsi tuua. Kui palju lapsi astub kooli seitsme aasta pärast? Lehe trükk minemise hetkel on tänava meie vallas sündinud 17 last ehk üks tubli klassitäis mudilasi.

Volikogu arengukomisjonis valisime tänava aasta ettevõtjaks Päivila talu, mis alates 90-ndatest tegeleb Kalev Kanni eestvedamisel peamiselt piimakarja ja teraviljakasvatusega ning seda mitme põlvkonna koostöös. Ettevõtjaid, kes tänava oma tegevusega silma paistnud, on veelgi. Tänavu Võrumaa Eduka Mikroettevõtja tiitliga pärjatud Mesimees (Kalvet Capital OÜ) Vanamõisa külast majandab juba 360 mesilasperega. Kohalik Auto OÜ on astunud sammu edasi: nüüdsest pakutakse Rõuges lisaks autoremondile ja rehvitöödele müügiks ka erinevaid autokaupu. Saunamaa turismitalu on loonud muu tegevuse kõrvale küülikufarmi, mille karja suurus on plaanis suurendada enam kui 200-pealiseks. Rõuge Perejuuksuri koostöös, kus täidetakse kõik kliendi soovid: tehakse kõige moodsamaid protseduure ja lõikeid. Minu kiitus ja lugupidamine neile hakkajatele, kes endale ja rohkematelegi töökoha loonud!

Alati aktiivses mitmetulundusühenduste sektoris puhkes tänava eriti

õide MTÜ Revolutsioon. Nende taaselustatud mälumängust võtab osa 15 võistkonda, nende hulgas ka huvilised naabervaldadest. Toimunud on mitmed üritused ja vestlusõhtud inspireerivate esinejatega. Sügise hakul saime osa Rõuge-Haanja mõttetalgustest, kus kutsuti inimesi mõtlema oma isiklikule panusele kogukonna arendamises. Suve lõpul õnnestus ühingu eestvedajal Martinil tabada hiilgav ööfoto, mille NASA valis päeva astronoomiafotoks. Hetkel on see pilt koos teiste pärlitega Haanja rahvamajas näitusel. Minge vaatama!

Volikogu esimehena olen uhke meie noortevolikogu üle, kes mööduval aastal on Joanna Kurvitsa juhtimisel algatanud mahuka projekti valimise langetamise teemal. Noortevolikogu liikmed saavad juba teist aastat järjeapanu ka üleriikliku tunnustuse: möödunud aastal pälvis hea eeskujuna tiitli Liivika Koobakene, sel aastal pääses parimate sekka Katri Kõva.

Need on vaid mõned tagasivaated möödunud aastasse. Palju jäi rääkimata ja palju tegemised jäävad uude aastasse.

Soovin kõigile uueks aastaks rohkelt õnne, julgust pealehakkamisi, palju kordaminekuid ja tugevat tervist.

Rahulikku jõuluuaga ja mõnusat aastavahetust!

Karel Saarna,
Rõuge Vallavolikogu esimees

Haanja vald saab 2016. aasta 10. jaanuaril 25-aastaseks. Tähistame seda 10.–17. jaanuaril sündmusterohke juubelinädalaga. Sellesse on kokku põimitud põnev kava, mis pakub huvitavaid ettevõtmisi kogu nädala jooksul. Vaatame nii ette- kui tahapoole, arutleme, mis on veerandsaja aastaga toimunud ja mis võib Haanjamaad laiemale tulevikus ees oodata. Sünnipäevale kohaselt ei puudu ka pidu ja tort, lisaks suusatamine sõpradega, tuurid mõisates, meenutused, filmiprogramm, noorte piljarditurniir, avatud uste päevad ettevõtetes ja palju, palju muudki.

Pühapäeval, 10. jaanuaril pidutseme kõikjal – kas siis üheskoos või omaette – nii, nagu kellelegi just parasjagu sobib. Kutsume kõiki praegusi ja endisi haanjalasi nii kodus kui kaugemal ning kõiki Haanja sõpru võtma kokku oma pere ja sõbrad, naabrid ja sõpruskonnad ning tähistama üheskoos Haanja valla sünnipäeva. Kõigile soovime üheksa sünnipäevatorit või kooki ja pidutsege! Ja kui teate oma naabruskonnas kedagi, kes võiks sünnipäevapeost osa saada, siis kutsuge ta külla või viige tallegi tükike torti. Ühiselt tehakse torte nii Rogosi mõisas kui Luutsniku külaseltsis, Plaanil ja Plaksi külas ning mujalgi. Kutsume üles kõiki oma sünnipäevatoridist või -koogist pilti tegema ning

postitama seda Haanja valla Facebooki lehele või saatma e-posti teel aadressile reelika@haanja.ee.

Esmaspäev, 11. jaanuar on pühendatud suusatamisele. Haanja koolis toimub suusatamise stiilipäev. Kell 14.00 avatakse Haanjas bussipeatus "Suusatamine algab siit", minnakse koos matkale ja avatakse vabaõhunäitus "Haanja suusatamise lugu". Matkajaid ootab pubis Finiš kuum saun, soe jook ja suupisted.

Selleks, et kõik plaanipäraselt laabuks, üks üleskutse ka: Vaadake üle oma kuurinurgad ja pööningud ning kui seal seisavad suusad, mida teil enam vaja ei lähe, siis tooge need vallamajja – Haanjasse või Ruusmäele. Esimesed suusad on meile juba toodud. Äitäh toojatele!

Teisipäeval, 12. jaanuaril on avatud nii Haanja valla hallatavate asutuste kui ettevõtjate ukсед. Päeva alustame kell 8 Suure Munamäe vaatetornis piduliku lipu heiskamisega ja ühise hümnilaulmisega, järgneb hommikukohv pannkookidega kohvikus 318. Päeva jooksul saab koos Mooska talu perenaigase saunas liha suitsetada (kell 9–11), Vaskna talus näitusel käia (kell 10–12), Rogosi mõisas koolilõunat süüa (kell 12–14), Suhka talus päästetehnikaga tutvuda (kell 13–15) ja Haanjas kaaniravi proovida (kell 15–17). Haanja koolis on lahtised tunnid ning Haanja raamatukogus näitus vallale tehtud kingitustest. Päeva lõpetab klaverikontsert Rogosi mõisas (kell 17) ja alates kella 18-st Jõeniidu talus kitsepiimatoodete tutvustus koos uue sauna avamisega.

Kolmapäeval, 13. jaanuaril võtame veidi tempot maha ja vaatame tagasi. Haanja rahvamajas on väljapanek 25 aasta tagusest ajast. Ruusmäe rahvamajas räägib Hans Uba

valdadest enne okupatsiooni. Vanu kroonikafilme aastatest 1935–1987 ja Haanja endiste vallavanemate meenutusi näeb nii Haanjas kui Ruusmäel.

Neljapäev, 14. jaanuar on pühendatud noortele. Haanja koolis on külas meie omad tegusad noored, kell 14.30 toimub koolimajas vallavolikogu istung. Õhtul on Haanja noortetoas ja rahvamajas piljarditurniir.

Reedel, 15. jaanuaril esinevad Haanja rahvamajas Anu Taul ja Tarmo Noormaa, toimub Haanja Vallavolikogu ja Haanja Vallavalitsuse pidulik vastuvõtt ning tantsuõhtu ansambliga Hoiä & Keela.

Laupäeval, 16. jaanuaril on võimalus tutvuda meie mõisatega. Alustame kell 10 Uue-Saaluse mõisapargist, kell 12 võõrustab huvilisi Plaani karjamõis, kell 14 Luutsniku mõis ning kell 16 algab retk Rogosi mõisas ja mõisapargis. Mõisa kohvikus ootab kuum jook ning Timo Palo räägib oma polaarretkedest.

Sünnipäevanädal lõpeb **pühapäeval, 17. jaanuaril** rahvusvahelise lumepäevaga. Alates keskpäevast on Haanja puhke- ja spordikeskuse juures võimalus aktiivselt ja sportlikult aega veeta. Kohal on Ulgumaa korearakend ning alates kella 15.30-st saab Mooska talus suitsusauna minna.

Suure Munamäe vaateorn on avatud koolivaheajal ja sünnipäevanädalal iga päev kell 12–15, lisaks on nädala eripakkumistega välja tulnud Jõeniidu talu ja Rogosi mõisa külalistemaja.

Meie sünnipäevanädala kava täieneb pidevalt ja et õigel ajal õiges kohas olla, tuleb jälgida infot Haanja valla kodulehel: www.haanja.ee/haanja-vald-25/.

Haanja Vallavalitsus

Võrumaa robotikahuvilised kohtusid FLL klassiõhtul

Et kõik ära rääkida, tuleb alustada päris algusest...

Juba aastaid on nii Haanja kui Rõuge koolides robotikat harrastatud. Haanjas sa asi alguse tükki maad varem, juba 2011. aastal, kui alguses kooli omal jõul ning hiljem paari eduka projektiga soetati hulk robotikomplekte ning robotikaring sai hoo sisse. Rõuge koolis tuntuks robotikat alates 2013. aastast – siis läks õpilaste ja lastevanemate soovil käima esimene robotikaring. Sel aastal on robotikaring juba kahel korral nädalas, suurtele ja väikestele eraldi.

Nüüd aga lähemalt FLL klassiõhtust, mis pealkirjas välja sai hõigatud. Lühend FLL on lühend sõnadest FIRST * LEGO * League ning tähistab Dean Kameni asutatud firma FIRST * (For Inspiration and Recognition of Science and Technology) ja LEGO Groupi vahelist koostööd. FLL on 9–16-aastastele õpilastele suunatud programm, mille eesmärk on teaduse ja tehnoloogia populariseerimine ning lastele vajalike teadmiste ja oskuste andmine.

Selle hooaja FLL võistluse teemaks on „Prügi rännak“. Nii kohtusidki meeskonnad viiest Võrumaa koolist – Haanja, Rõuge, Krabi, Pikakannu ja Võru Kreutzwaldi koolist – just jäätmekke vähendamise nädalal, et rääkida prügist

Rõuge Põhikooli meeskond Rõuge Robot Team. Foto: Triinu Grossmann

ning mõelda välja uusi ideid jäätmekke vähendamiseks ja taaskasutamiseks. Üritus algas meeskondade liikmete tutvumisega. Iga meeskond sai mingi teise meeskonna liikmete nimede tähed ja pidi nendest nimed kokku panema. Kuna üksteist veel ei tundud, siis saadi kokku väga vahvaid nimesid ja kõigil oli lõbus.

Haanja ja Rõuge meeskonnad tegid võistluseks valmistumisel koostööd ka eelmisel aastal, teised nimetatud koolid osalevad võistlusel sel aastal esimest korda. Meie oleme neile igati toeks ning seetõttu otsustasimegi sel korral ühise FLL klassiõhtu teha. Kui võistlus-

teks valmistumine käib alati koos, siis võistlustel osaletakse ikkagi konkureerivate tiimidenä. See ei riku kuidagi omavahelist sõprust, vaid toob kaasa palju põnevust ning annab suurepärase võimaluse end lähimate naabritega võrrelda.

FLLi võistlusi korraldab Eestis MTÜ Robotika, mis on FLLi ametlik partnerorganisatsioon Eestis.

On ütlemata hea omada häid naabreid!

Haanja ja Rõuge robotikatime koostöö on tihe ja sõbralik, ühiseid ettevõtmisi saab juba terve hulga loetleda. Näiteks sellesügisese programmeerimise nädala Code

Tordi pidulik lahtilõikamine. Esiplaanil Võru Kreutzwaldi Kooli meeskonnaliikmed. Foto: Triinu Grossmann

Week raames toimus kolmetunnine robotite programmeerimise üritus, sedapuhku Rõuge koolimajas. Haanjast sai sel korral kohale tulla küll vaid üks laps, kuid ühisettevõtmene oli see sellegi poolest.

Koostöö toimib hästi ka praktilistes küsimustes, näiteks transpordis. Mõned nädalad tagasi Robotexile minnes võeti kampa ka Krabi kooli õpilased ja sõideti Tallinna ühise bussiga. Robotexil osales iga kool ühe robotiga: Rõugest Rõuge Robot Team (Margo Huik, Mihkel Mõlder ja abilisena Nansen Palo) ning Haanjast Miia Heleene Utsal. Robotexil toimusid ka loovad konkursid, kus meie noored väga vah-

valt esinesid: Aveli Valb saavutas esimese koha digitaaljoonistuste konkursil "Robot-transformerid" ja Kristjan Lüüs samuti esikoha luuletuste konkursil "Roboti jõulud".

Aprillis on robotikatel suur soov korraldada kogu Võrumaa kooliõpilastele suunatud robotikapäev, kus ehitatakse ja programmeeritakse sumoroboteid ning päeva lõpus pannakse nad omavahel võistlema. Kui kõik hästi läheb, siis saab see uhke asi toimuma Rõuge koolis.

Triinu Grossmann
Haanja ja Rõuge robotikaringide juhendaja

Haanja endised vallavanemad soovivad uueks aastaks õigeid valikuid

Tänavune hilissügis tõi haanjaalaste meeltesse peagi läheneva juubeli ning sünnipäevastatust oli just õige aeg meenutada seda veerandsaja aasta tagust aega koos endiste vallavanematega.

Seda auväärset ametit on pärast kolhoosikorra lagunemist pidanud kokku viis meest, neist kõige pikemalt praegune vallavanem Juri Gotmans, kes on seda ametit pidanud juba alates 1996. aastast. Kõige pöördelisematel aegadel, üheksakümneendate esimeses poole, läks aga loetud aastate jooksul tarvis lausa nelja meest, et Haanja vald luua ja käima saada. Need neli kanget olid Arno Vene (Haanja vallavanem aastatel 1991–1992), Jüri Planhof (aastatel 1992–1993), Kaljo Poldov (1993. aastal) ja Juss Torp (aastatel 1993–1995).

Haanja arendusnõuniku Tiia abiga kutsusime mehed erinevatel aegadel kohvitassi taha ning lasime jutul veereda. Tundsin huvi vallavanema ameti kergemate ja raskemate külgede vastu, uurisin tolle aja vallajuhi igapäevatöö kohta ning pärisin ka, milliseid ereda- maid või huvitavamaid hetki meelde on jäänud.

Taustainfona vajab ehk selgitamist, et kui Haanja vald loodi, siis koosnes ta esialgu kahest osavallast, Haanjast ja Ruusmäest. Mõlemad tuli vallavanematel ühtviisi õiglaselt valitseda ja ohjata hoolimata sellest, kummale poole oma süda parasjagu kiskus. Vallavalitsus kui ametkond asus alguses Plaanil, mis jäi kahe keskuse vahele. Alates 1992. aasta augustist on vallavalitsus asunud Haanjas, endisaegse Munamäe sovhoosi ruumides.

Arno Vene jääb Haanja valla ajalukku inimesena, kelle juhtimisel sai külanõukogust vald. Kui mõte idanema hakkas, oli aasta 1989 ja tegelikult ei teadnud tollastest juhtimise juures olnud inimestest keegi, kuidas seda oieti tegema peaks või kuidas on õige.

Eeltöödeks kulus kogu 1990. aasta – valmistati ette kõik vajalikud dokumendid, pandi paika valla põhimäärus, loodi esimene arengukava. Haanja vald oli Võru maakonnas esimene, mis 1991. aasta 10. jaanuaril valla loomise paberitega Tallinnas ülemnõukogu presiidiumi ette astus. Mäletatavasti olid siis kogu Baltikumis ärevad ajad, Toompea oli betoonplokkidega tõkestatud ja autoga ligi ei pääsenudki, tuli minna jalgsi. Kuigi presiidiumi tähelepanu oli mujal ja nende jutule saamist tuli oodata väga kaua, sai asi ikka aetud. Arno mäletab, et esitati üsna palju küsimusi, eelkõige valla arengukava kohta.

Sama aasta suvel käis Arnold Rütel ka isiklikult Haanjas valla tunnistust üle andmas. See oli pidulik päev, Suure Munamäe vaadetornis peeti kõnesid ning torni juurde istutati tammepuu.

Esimesest arengukavast Arno palju ei mäleta. Elanike arv oli siis mõnevõrra suurem, umbes 1400. Üks tollaseid suuri unistusi oli uhke astanguline koolimaja, mis oli kavas ehitada suusakeskuse juurde nõlvale. Hoonesse pidid mahtuma nii kool, lasteaed kui kogu valla elu keskus koos administratiivsete ruumidega.

Uurin, kuidas valla juhtimine erines külanõukogu juhtimisest (Arno oli enne vallavanemaks saamist juhtinud Haanja külanõuko-

gu juba alates 1975. aastast). Arno sõnab, et esmapilgul oli kõik sama, aga ees ootavad väljakutsed olid palju suuremad. Külanõukogu haldusala oli palju väiksem, see tegeles peamiselt rahvastikuregistri ning sotsiaalhooldusega. Vallaks saades lisandus isemajandamise kohustus – ettevõtlus ja majandusküsimused.

Vald oli vaene ja raha oli vähe, aga vallaks saamine ja vallamaja tulid ikkagi tähistada. Nii juhtuski, et külanõukogu silt, korralik kiviplaat, võeti seinalt maha ning vastutulelik kiviraider kujundas selle teisest poolest Haanja vallavalitsuse sildi. Sama silt ehib vallamaja sissepääsu tänaseni.

Ilmselt oli Haanja Võrumaal ka esimene omavalitsus, kuhu soetati arvuti, seda juba enne valla loomist. See oli tollal suur ja hoolikalt kaalutletud samm, sest arvutid olid kallid ja neid polnud just kuigi vabalt saada. Uhke masina kõvaketta maht oli 1 gigabait ja hind 36 000 krooni ning selle ostmiseks võeti Ruusmäe sovhoosist laenu. Kui vald oli loodud, saadi riigiarhiivist kätte endised talude kaardid ning neid hakati arvutisse sisestama. See oli väga suur ja vaevaline töö. Ühel päeval oli aga arvuti salapärasel kombel tühi ja kogu töö vastu teavast. Kas tegu oli kellegi näpuveaga või andis arvutis endas miski järele, ei tea keegi siiani.

Suurimaks väljakutseks vallavanema ametis peab Arno majandite likvideerimise järel alustatud isemajandamist ja ettevõtlusega alustamist. Soomest oli hea eeskujul silme ees, aga siin ei läinud see kaugeltki nii libedalt, sest meie inimestel puudus vajalik mõtteviis. Esimene ettevõtte, mis Haanja valda loodi, tegeles palkmajade ehitamisega ning Arno teada peaks see tegutsema veel tänase päevani, nüüd juba oma toodangut eksportides.

Vallavanema tööd tuli teha Plaanil, kus vallamaja veel külanõukogu ajast asus. Arno ütleb, et see talle täitsa meeldis, talvel sai tööle käia suusatades ning nii Haanjasse kui Ruusmäele oli sealt võrdselt maad.

Praegu jagab eakas eksvallavanem oma aega Haanjamaa ja Peipsi-äärse isatalu vahel. Ta naerab, et tööd on pensionäriks meelelt palju: köögivilja kasvatamine, talvepuude varumine... Kõike, mida teeb, teeb ainult enda heaks ning naudib kõike, mida teeb.

Arno kiidab praegust vallavanemat, kes on valda hästi arendanud ning väga tublit tööd teinud, ning soovib koduvallale sünnipäevaks tarku otsuseid tulevase haldusreformi läbiviimisel.

1992. aasta kevadel sai vallavanema ametisse senine volikogulane Jüri Planhof. Jüri on avara maailmavaatega idealistlik ja kirju elukäiguga mees. Olles veetnud osa noorusajast Siberis ning pidanud erinevates Lõuna-Eesti paikades mitmeid ametid, jõudis ta 1980ndate lõpus Haanjasse tagasi – esialgu taluliidu tasemel, hiljem juba valla asju ajades. Teoorias tundusid asjad ühtmoodi, päriselt oli hoopis teistsugune. Praktiline elu pressis peale ja nii sattuski volikogulane Jüri vallavanemaks, esialgu kohusetäitjana. Aga vallavanema amet ei olnud Jüri jaoks, tal polnud piisavaid administreerivaid omadusi. Seepärast ei jäänudki ta sellele kohale kauaks – napilt aasta pärast

Haanja endised vallavanemad Arno Vene, Kaljo Poldov ja Jüri Planhof valla 20. juubeli tähistamisel Rogosi mõisas. Foto: Haanja valla koduleht

ametisse astumist andis ta valitsemise üle.

Mis toimus Haanjas aastatel 1992–1993? „Kõik oli veel üsna segane, seotud kolhoosikorra lõpetamise ja isemajandamise algusega. Kõik olnu lagunes, aga asemele ei olnud midagi samaväärset tulemas. Isegi volikogu ei osanud midagi välja pakkuda, liiguti väikeste sammudega: erastamine, administratsiooni ülesehitamine.“ Jüri oli kõike teoorias õppinud, aga seda pigem eelmise vabariigi näitel. Tema ettekujutuses oli vald hoopis teistsugune, nii suurt aparati ta esialgu ette ei kujutanud – alguses tundus, et piisaks vaid vallavanemast, abivallavanemast ja sekretärist. Elu vabas Eesti riigis läks aga järjest vaesemaks ning tekkis vajadus sotsiaaltöötaja järele. Nii, praktilise mõtlemise tulemusena, tekkiski pikkamisi valla struktuur.

Palun Jüri meenutada aega, mil valla loomise idee alles hakkas idanema. Jüri sõnul polnud toona küsimus niivõrd selles, kas vald teha, vaid missugune see peaks olema. Läbi käis ka idee, et ühise omavalitsuse peaks moodustama koos Rõuge, Varstu, Kasaritsa, Vastseliina ja Missoga. Külanõukogude tasandil käisid arutelud, kuidas edasi minna. Lõpuks kandus otsustamise raskuspunkt ikkagi igasse paikkonda kohapeale ning otsustati jääda endisaegse Haanja piiridesse.

Haanja valla toimetamisi vaatab Jüri praegu rahulolu ja heakskiiduga. Juri Gotmans on tema arvates oma tööga väga hästi hakkama saanud, ta on siin välja toonud vaat et maksimumi, mis võimalik.

Kui pärida Jüri haldusreformi kohta, siis tema arvates võiks maakonnas olla paar-kolm administratiivset üksust, kust käib juhtimine. Kuid ka praegustesse vallakeskustesse peaks alles jääma teatud hulk töötajaid, kes tegutsevad teatud valdkondadega ning vahendavad suhtlust inimeste ja omavalitsuse vahel.

Jüri soovib Haanja vallale sünnipäevaks otsustusjulgest, rohkem kohapeal tehtavaid julgeid otsuseid. Ise ta praegu püsivalt Haanjas ei ela, vaid jagab oma elu Haanja, Võru ja Tartu vahel.

1993. aastal Haanja vallavanemaks saanud Kaljo Poldov end loomult vallavanemaks ei pea, sellesse ametisse saamine oli tema sõnul üsna juhuslik. Valimisteni oli üle poole aasta aega ning just selle vahemiku tema täitiski. Kolleegid olid tuttavad juba ajast, mil ta

juhtis Ruusmäel majandit, ka oli ta olnud vallavolikogu liige. Ruusmäe ja seal toimuv oli Kaljole väga hästi tuttav, Haanja mitte nii väga.

Vallavanema ameti juures oli Kaljo jaoks keeruline selle mõningane poliitilisus. Ta ise peab end pigem oma peaga mõtlevalks inimeseks ning talle meeldib mitte ainult mõelda, vaid enda arvates õigeid asju ka ellu viia. Vallavanemana seda alati teha ei saanud, palju pidi kaasa noogutama sellele, mida koalitsioon õigeks pidas.

Kui palun tal meenutada vallavanema ameti meeldejäätavamaid hetki või midagi lõbusat, sõnab ta, et pole eriline naljamees ega oska eriti elus juhtuvatele asjadele nalja juurde mõelda. Ka meie kõrval istuv Kaljo endine kolleeg ja praegune Haanja valla arendusnõunik Tiia sõnab, et Kaljo oli tõesti konkreetne ja tõsine, aga see tegi temast hea ülemuse: kui temalt midagi küsida, siis sai väga konkreetse vastuse ning oli teada, et nii lihtsalt ongi. Keerutamist ja suure ümmarguse jutu ajamist Kaljo ei sallinud.

See ei tähenda sugugi, et kompromiss oleks Kaljole võõras sõna: kui midagi on vaja otsustada, siis tuleb loomulikult ka läbirääkimisi pidada, aga ta ei lase otsustel kujuneda selliseks, et need tema tööks pidamistele vastu käivad.

Teeme juttu sellest, mis Kaljo juhtimise ajal vallas toimus. Selgandid olid oma otsa leidnud, sellega seotud otsused olid juba varem ära tehtud, varad vallale üle antud. Suuri ehitamisi ei toimunud, reformid olid ära tehtud, uue struktuuri järgi töö toimus hästi, suuri kannapõrdeid ei tehtud.

Pärast vallavanema ametist lahkumist tegi Kaljo nõnda aega Võru haigekassa osakonna juhataja tööd, nüüdseks on juba umbes kaksteist aastat samas ametis Pärnus. Enda sõnul on ta sinna juba väga kauaks jäänud, ühelgi teisel kohal pole ta nii kaua töötanud.

Küsin, mis tundega ta praegu seal Pärnumaal siin toimuvat vaatab. Side Haanjaga on tema sõnul säilinud, kuigi mitte nii tugev kui see oli vahetult pärast siit lahkumist. Ta leiab, et arvestades võimalusi, mis Eestis praegu omavalitsustele antud, on Haanjas väga hästi hakkama saadud. Iseasi, kui jätkusuutlik selline toimimine väikevallana on – inimeste ootused vallale üha muutuvad, ametnike rollid teisenevad. On hea, kui on olemas mitmekülgsed oskuste ja võimetega inimesed, kes suuda-

Haanja endine vallavanem Juss Torp koos praeguse vallavanema Juri Gotmansiga Suure Munamäe Vaatetorni 73. sünnipäeva tähistamisel. Foto: Haanja valla koduleht

vad täita erinevaid ülesandeid. Kui spetsialiste jagatakse mitme valla vahel, siis venib inimesteni jõudmise aeg üha pikemaks. Kas tulevik tänu lähenevale haldusreformile just helge saab olema, ei tea praegu veel keegi. Kui ikkagi arvatakse, et senisel moel enam ei saa, siis pole mõtet otsustamist pikalt edasi lükata, arvab Kaljo.

Juubelisooviks Haanja vallale ongi Kaljol öelda vaid seda, et tuleks vastu võtta otsuseid, mis on valla inimestele kasulikud ning nende otsuste tegemisega ei ole tarvis viivitada. Haldusreformile võiks läheneda pigem vabatahtlikult kui sunniviisiliselt, ise algatades toob see rohkem kasu. Kui jääda ootama ja sabas sörkimise, siis juba võitjate hulka ei saa.

Kaljole Poldovilt teatepulga üle võtnud Juss Torbiga kohtume Ruusmäel endises vallavanema kabinetis, kus Haanja vallavolikogu praegugi oma koosolekuid peab.

Oma ametisse saamist kirjeldab Juss nii: „(Kaljo) Poldov ütles, et ta läheb nüüd ära teisele tööle. Küsisin, mis edasi saab, tema vastas: „Sa hakkad nüüd vallavanemaks!“. Toimus see jutuajamine Võrus endise restorani ja Edu kaupluse ees õues. Ja nii see läkski. Eks Juss ikka kahtles omajagu, sest vallavanema ülesanded ja valla üldine funktsioneerimine polnud veel päris selged, kuid vastu ta selle ameti võttis.“

Väga kaelamurdev uus amet ei olnud, küll aga täis üllatusi ja pidevat imestamist selle üle, mille kõige- ga oli tarvis tegeleda. Oli reformide aeg ning Haanja vald oli vabariigis esirinnas maareformi läbiviimises. Jussile meenub, et vallavanemat peeti sageli kohtumõistjaks, kui oma pereringis kokkuleppele ei saadud. Juss meenutab varade tagastamise ajast ka seda, kuidas üks eakas vallakodanik käis tema juures paberiga, millel olid kirjas temalt 1949. aastal ära võetud asjad: neli meetrit ketti, kuus meetrit köit ja püstol Parabellum. Käis teine end aeg-ajalt vallavanemale meelde tuletamas ja uurimas, kui kaugel asjad on. Arusaaja inimesena mõistis ta, et köit ja ketti pole mõtet taga nõuda, need on vahepealse enam kui neljakümne aastaga ilmselt ära mädanenud ja roostetanud, aga oma püstolit soovis küll kogu hingest tagasi. Vallavanem ei osanud sellise nõudmise peale muud öelda kui seda, et asi on läbivaatamisel ja otsustamisel – sel- line väljendus toimus hästi juba Go-

goli „Revidendis“ ja töötas ka selles olukorras.

Kuigi vald oli ühisel juhtimisel, olid kohad volikogus siiski osavaldade vahel jaotatud ning volikogu otsusega jaotati võrdselt ka valla eelarve. Asi läks koguni nii kaugele, et ühel eelarveaastal hakati kummalegi osavallale eraldi pangakonot soovima. Kui vallavanem läks linna panka, läks seal esialgu kõik libedalt, kuni paberite täitmisel tuli ette koht, kuhu oli tarvis kõrgemal seisva organi nõusolekut. See oli maavalitsus. Sellise palve peale, moodustada kaks eraldi eelarvetega juriidilist üksust, läksid maavalitsuses ametnike silmad suureks ning sellel ei lastud juhtuda.

Vallavanemate käsutuses oli ka ametiauto, õigemini lausa kaks: Haanjas Moskviš ja Ruusmäel Zigu. Juss sõitis Moskvišiga, mis tema kasutusse jõudes oli sellises seisundis, et linnas käies püüdis ta kõrvalistuja poole vastu maja seina parkida. Auto oli nimelt taastatud, ja natuke tagasihoidliku kvaliteediga, nagu Juss muheledes kirjeldab. Aknaklaas oli näiteks välja löigatud tavalisest aknaklaasist.

Haanja valla eelarve oli, kui Jussi mälu ei peta, 1,2 miljonit krooni. Sellest riigi dotsatsioon umbes kaheksasada tuhat kuni miljon, kohaliku tulumaksu tuli aastas 500 krooni (ja loomulikult nimetasid kõik seda ühte ettevõtjat, kes seda maksis, püstitulluks). Mänguruum oli praktiliselt olematu, kogu raha oli sihtotstarbeline. Projekte tol ajal veel ei tehtud, väljastpoolt midagi juurde ei tulnud.

Palk oli vallavanemal tookord madalavõitu, nii et oli isegi raske öelda, mis õieti seda tööd tegema motiveeris. Jussile meenub üks juhtum Rootsi kolleegidega, kui temalt küsiti, kas ta teeb oma tööd missioonitundest või majanduslikel kaalutlustel. Juss tunnistas, et väga südamest tulevat missioonitunnet ta enda juures ei täheldanud. Siis ikka majanduslikel põhjustel, järeldasid rootslased. Kui Juss aga oma palga suuruse välja ütles (400 krooni), siis neil rohkem küsimusi ei olnud.

Uurin ka Jussilt, kuidas talle Haanja valla käekäik tundub. Juss on praeguse Plaani kandi elanik ning vastab, et talle meeldib see, mis tema koduvallas praeguseks saavutatud ja tehtud on. Sisimas ootab ta aega, millal suur raha ükskord Haanja valla üles leiab. Kuigi ka praegu on siin projektide toel väga palju ära tehtud, pole tõelised rahalaevad veel teed siia leidnud.

Haldusreformist rääkides naerab ta alustuseks, et eks see paarikümne aasta tagune aeg, millest räägitud sai, kui taheti Haanja valla kaheks jagada ning kummalegi poole rohkem otsustusõigust saada, oli ka oma-moodi haldusreformi püüet, ainult vastupidises suunas. Tõsisemaks muutudes arvab ta aga, et sedavõrd väikese inimeste arvuga on üsna raske midagi korraldada ja tähtsaid asju teha, nii et ilmselt on haldusreform mõõdapäasmatu, samas ei tea me keegi ju õieti, mida see endaga kaasa toob. Administratiivselt piire liigutada ja liituda on üks asi, selle tulemust ja mõju igale vallakodanikule ei tea ilmselt keegi. Haanja vald ulatub juba praegu Pihkva-Riia kivi-teest lõuna poole, sealsete inimeste jaoks jääb vald haldusreformi käigus paratamatult veelgi kaugemale.

Lõpetuseks soovib Juss vallale tulevaseks haldusreformiks õigeid otsuseid ja õigeid partnereid. Kes need partnerid täpsemalt olla võiks, jätab ta välja ütlemata.

Torniööbik ühineb Haanja endiste vallavanematega ning soovib sünnipäevaks ja uueks aastaks rohkelt rõõmu ning palju toredaid algatusi!

Viivika Nagel, toimetaja

Mõttetalgud – mitte ainult targutamise koht

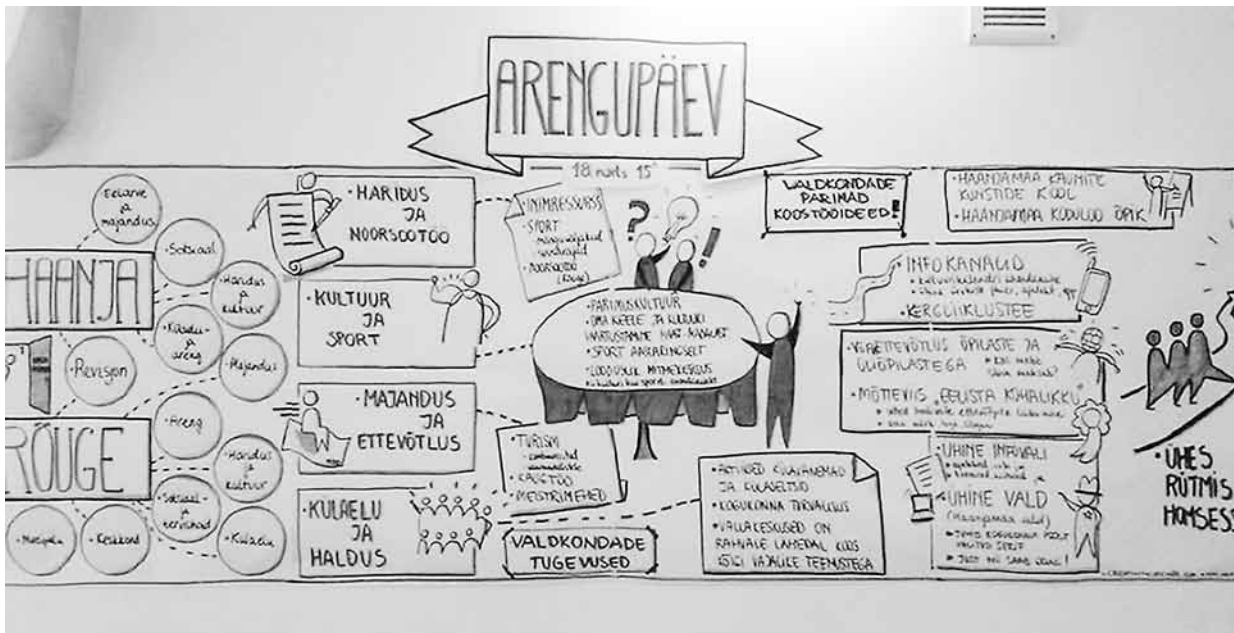
Lõppeva aasta märtsikuus said Rõuge ja Haanja tegusad inimesed kokku arengupäeval Haanja rahvamajas. Peeti plaane ja mõlgutati mõtteid, kuidas üheskoos paremini piirkonna elu ja koostööd arendada. Kirja sai pandud hulgaliselt erinevaid mõtteid ja ideid – mõned neist pikaajalisema perspektiiviga ja lisarahastust nõudvad, teised aga kiiremini teostatavad.

Et arengupäeval peetud mõttetalgud ei jääks niisama mokalaadaks ja heaks mälestuseks toredast kokkusaamisest, asuti kirja pandud mõtteid esimesel võimalusel jõudumööda teoks tegema.

Nüüdseks on sellest juba enam kui pool aastat möödunud ja taas oli eestvedajatel aeg kokku tulla ning tehtud must-valgel hinnata. Mis siis vahepeal ära teha on jõutud?

- Valdade kodulehtedel on tööle pandud ühised kultuurikalendrid.

- Seda kirjatükki lugedes hoiate käes juba kolmandat ühise ajalehe numbrit.

Haanja-Rõuge arengupäeval välja käidud ideed joonistas pildiks Kari Orav. Foto: Kati Orav

- Rõuge lasteaia bassein saavad kasutada ka Haanja valla emad koos väikelastega ning kõigil on võimalus käia kord nädalas Rõuges beebikoolis.

- Haanja rahvas leidnud tee kord kuus toimuvale mälumänguturniirile Rõuge rahvamajas.

- Oleme ühiseid nõupidamisi pidanud koos mõlema valla volikogu-

liikmete ja volikogu komisjonidega, viimati saadi kokku Võru maakonnaplaneeringu arutelul Rõuges.

- Rõuge kandi rahvast kutsutakse erinevatele sündmustele Haanjas ja vastupidi.

- Ühistöö tulemusena valminud Kohalikule.ee kuulutuste veebiportaalist on tehtud juba kaks paberikandjale trükitud perioo-

ni. - Äsja ilmus trükist Vaabaajaleht, mis annab hea ülevaate mõlema valla huvitegevusest sel hooajal.

Leheruumi kokkuhoiu mõttes kõike tehtud veel kirja ei saanudki. Ühised külad päevad, spordi- ja infopäevad ning palju muud – see kõik ootab ees juba uuel, 2016. aastal.

Suur suur tänu kõigile

tegusatele haanjalastele ja rõugelastele, kes koostöö elavdamisele kaasa on aidanud! Järgmise aasta kevadel on kavas korraldada uus arengupäev, seekord Rõuges. Seniks koguge ideid, pidage pühi ja kohutume kui mitte varem, siis aprillikuus!

Jaanus Mark,
Rõuge valla
arendusnõunik

Häid sõnumeid noortele, kes ei õpi ega tööta!

Hiljuti kuulsime meediast, et Eestis on 34 000 noort, kes ei õpi ega tööta. Osa neist elab ka meie valdades: Rõuges, Haanjas ja teistes naaberomavalitsustes.

Rõuge Avatud Noortekeskus alustas alates oktoobrist koos Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendusega (Eesti ANK) spetsiaalse tugiprogrammi elluviimist noortele. Selle eesmärk on mitteõppivate ja mittetöötavate noorte tagasi toomine kogukonna- ja ühiskonnaellu.

Programmi tegevuskava keskendub noorte ülesleidmisele ja motiveerimisele, et suunata nad teadmisi ja oskusi omandama või tööturule sisenema. Hetkel on li-

saks Rõugele ja Haanjale programmi kaasatud ka Sõmerpalu vald, järgmisel aastal on kavas laiendada Mõniste ja Varstu valda.

Programmi elluviimisel on suur tähtsus piirkondlikul koostööl. Iga programmis osalev noor saab tuge noorsootöötajalt. Mitmeid tegevusi planeeritakse ainult konkreetse noore vajadustest lähtuvalt, samas korraldatakse tegevusi ka koos teistega, toimuvad õppekäigud, külastused ettevõtetesse ja palju muud. Programm on mõeldud noortele vanuses 15–26 eluaastat ja see kestab kuni 2017. aastani.

Siinjuures on meil üleskutse kõigile meie piirkonna ettevõtjatele: kui teil on pakkuda meie noortele

praktikakohta või töövõimalust, siis andke sellest teada!

Oleme valmis aitama ja toetama ka lapsevanemaid. Kui teil on mure oma lapse pärast, sest ta ei ole leidnud tööd või on tal jäänud koolis käimine pooleli, siis pöörduge julgelt abi saamiseks!

Noor, kui sa otsid tööd või sul on haridustee pooleli jäänud ja sa ei tea, kuidas oma eluga edasi minna ning sa ei tea, mida täpselt soovid või kuidas leida oma tee, siis võta ka sina meiega ühendust. Sind ootab ees sõbralik ja soe vestlus meie noorsootöötajaga, mille käigus avastate koos, mis on just sinu huvi ja elutee plaan, millele saame kaasa aidata.

Kutsume üles ka meie piirkonna spetsialiste ja teisi seotud isikuid olema avatud ning märkama noori, kellele sellest programmist abi võiks olla. Ees on veel kaks põnevat koostööaastat!

Meie piirkonnas on programmiga seotud noorsootöötajateks Ave Vill ja Lii Männingu. Nendega saab ühendust telefonil 5650 8269 (Ave) ja 5343 9368 (Lii), samuti võib kirjutada Rõuge noortekeskuse e-posti aadressile raugank@gmail.com.

Programmi elluviimist toetab Euroopa Liidu Sotsiaalfondi, Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Noorsootöö Keskuse programm, mis kannab

nime „Noorsootööasutuste kaudu raskemates oludes noorte jaoks tugimeetmete käivitamise ja rakendamise programm“.

Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse (Eesti ANK) koostatud tugitegevuse kava aastateks 2015–2019 on saadnud eesmärgiks nimetatud perioodi jooksul pakkuda lisatuge ligi 8800-le 15–26-aastasele noorele üle Eesti.

Kerli Kõiv,
Eesti ANK
tugiprogrammi
spetsialist

Lii Männingu,
Rõuge ANK
noorsootöötaja

Iga kolmas laps on stressis – kelle mure on lapse mure?

„Järjest rohkem on lapsi, kes on hingelt katki,“ ohkavad nii meie lasteaedade kui koolide õpetajad. See pole laest võetud arvamus, ametlikud statistikanumbrid toetavad nende sõnu.

Väidetavalt on igal kolmandal 11–15-aastaselt eesti lapsel esinenud depressiivseid episoodide. Igal kolmandal! Vaimse tervise ja käitumise probleemid ilmnevad üha enam juba lasteaiaaegs ja seda ka meie kogukonnas. Lasteaia personal võib neid sõnu kinnitada, räägitakse lausa hingehädade epideemiast. Ühiskond on väikese ajaga palju muutunud. Maailm on avatud ja helendavad ekraanid pakuvad uusi võimalusi, aga peidavad

endas ka ohtusid.

Kui südamehaigustest või traumadest rääkimine või tundu eriti keeruline, siis vaimse tervise teemadega on hoopis raskem toimetada. Kõrvalvalus lapse viime arsti juurde ja ootame, et spetsialist meid aitaks, aga kui lapse käitumises ilmnevad muutused, siis ütleme, et see on ealiline isearasus või et tal on selline iseloom. Pigistame silma kinni ja loodame, et mure läheb ise mööda, kui me sellest välja ei tee. Need lapsed vajavad väga abi, aga nõukogude-aegne tabuteemade ja siltide mälestus on meie meeltest visa kaduma.

See, et keeruliseimate olukordade puhul on vaja-

liku abi kättesaamine paras kunsttükki, on täiesti omaette suur teema. Kui õigel ajal kohal olla, kuulata ja kaasa mõelda, siis saame aidata palju lihtsamalt. Teinekord ongi lapsele vaja ainult seda, et keegi ta ära kuulaks ja hooliks. Kui tihti me päriselt kuulame ja mõistame oma lapsi, kui sageli alustame lapsega vestlust?

Kõigil lastel on õigus olla mõistetud vaatamata oma isearasustele või olukorrale. Kõigil lastel on õigus murevabale elule, mis aitab neil kasvada terveteks täiskasvanuteks, kes tulevad oma eluga ilusti toime. Väikese probleema lapsest kasvab ilma sekkumiseta suure mure-

ga täiskasvanu, seetõttu ei tohi me nendelt teemadelt silmi ära pöörata, eirata ega häbeneda. Lapsed ise end aidata ei saa ja nii on see meie, täiskasvanute kohustus. Lapse murede märkamine on esimene samm abi andmisel ja siin ei ole vahet, kes teeb selle esimese sammu – kas perekond, õpetaja, tuttav või keegi neljas – see on meie kõigi ülesanne!

Ühest lahendust vaimse tervise hädadega laste ja noorte aitamiseks pole, sest probleemidel on palju erinevaid põhjuseid. Hinge ei pane lahasesse ega tilguti alla ning helkur siin ka ei aita. On selge, et lahendused peituvad nii riigi, kohaliku omavalitsuse,

kogukonna, pere kui üksikisiku tasandil ning nende omavahelises koostöös. Kõigil on oma roll ja vastutus. Alustada saab igäüks endast ning küsida, kas on tehtud kõik selleks, et laps kasvaks murevabalt.

Esimene oluline samm on tehtud ka Rõuge vallas – valla arengukavas on vaimse tervise teemadega tegelemine üks tervise valdkonna prioriteetidest. Teema on jõudnud ka sotsiaalkomisjoni lauale ning kavas on uuel aastal kokku kutsuda ümarlaud, et saada ülevaade vaimse tervise probleemide hetkeolukorrast piirkonnas.

Kadri Kangro,
Rõuge tervisenõukogu
esinaine

Mäng on väikese inimese töö

On ühe tavalise tööpäeva õhupoolik. Emad-isad tulevad lasteada oma tüdrukutele ja poistele järele. Rõõmsalt vadistades jooksevad lapsed oma vanemate juurde ja küsimusele, kuidas päev läks, tuleb lapse suust vastuseks tavaliselt ikka: „Hästi!“ Siis huvitub vanem, mida tema lapse sel päeval lasteaias tegi. Ja taas tuleb vastus kiiresti: „Mängisin!“ Vanem aga ei jää rahule. Mida sa peale mängimise veel tegid? Jätkuvalt tuleb rõõmus vastus: „Mängisin!“ Sel päeval jääb vanem nende vastustega rahule, kuid kui ka järgnevatel päevadel kordub sama, siis hakkab lapsevanema hinges midagi kripeldama. Miks lapsed midagi ei õpi? Miks nad tähti ei õpi? Millal nad siis numbreid kirjutama hakkavad? Laps ei arene ju ainult mängides! Ja veel palju, palju muid küsimusi ning mõtteid.

Hea lapsevanem! Lasteaialapse töö ja õppimine käibki suures osas läbi mängu. Mängu teooria rajajad väidavad, et isiksuse arenguks on mäng ülioluline ja läbi selle laps õpib.

Lasteaia kõige pisemad

(1–2-aastased) alles õpivad aru saama, mis on üldse mäng. Selles rühmas õpitakse vajalikke üldoskusi (kätepesu, söömist jne) läbi matkivate harjutuste ja mängude. Nii tuleb ühel päeval rühma nukku Mai, kellel on käed mustad ja nägu pesemata. Pesemise mängu tutvutakse sooja ja külma veega, seebi ja vahuga, käterätiku ja kõige muu sinna juurde kuuluvaga. Selles eas on kõige olulisem eesküju ja matkimine. Koos nukku pestes saavad selgeks mõisted soe ja külm, seep ja vaht jne. Edaspidi matkivad lapsed tihti nuku või karu pesemist, nii need oskused ja teadmised kinnistuvad.

Lapse kasvades mäng areneb. Saanud selgeks üksikud üldoskused kodumängust (pesemine, söömine jne) kasutavad 3–4-aastased neid kõiki juba koos ühes perekonnamängus. Õpetaja saab sellesse lisada üha uusi osi: poemäng, kalapüük jne. Neis mängudes õpib laps hulgamõisteid (üks ja palju), värve, kohamõisteid (peal, all) ja nii edasi. Lapsed püüavad mängida juba koos, an-

des üksteisele ülesandeid

Suuremaks saades laste huvid muutuvad. Nüüd on õpetajal vaja rühmas kasutada mängu, mis annavad 5–6-aastastele lastele võimaluse neile vajalikke teadmisi ja oskusi omandada. Lõimitud tegevustes leiavad koha tähelepanu- ja arvamismängud, laulu- ja liikumismängud, erinevad sõnamängud. Selles vanuses arenevad üldoskused, mis on vajalikud koolieelikuks saamiseks: oskus oodata, kuulata, märgata jne. Tähtsaks muutub grupp ja suhted ning käitumisoskused grupis. Koolis ju oodatakse, et laps oskaks kuulata, märgata, aidata jne.

Vanemat aga huvitab, kuidas laps lugema õpib. Kõik saab taas alguse mängust – kuulamismängust. Lapse lugema ja kirjutama õppimise alus on häälikute kuulmine sõnas. Alles siis, kui laps kuuleb sõnas häälikuid, tulevad mängu tähed, mida kirjutatakse. Kirjutamise eeltööks on erinevad kirja eelharjutused ning käelised tegevused – joonistamine, maalimine, klepetöö, meisterdamine – need kõik

arendavad laste sõrme peenlihaseid ja loovad eelduse kirjutama õppimiseks.

Tuleb välja, et lapsel oli õigus! Ta mängib lasteaias päevad läbi ning omandab tänu sellele oma east ja iseärasustest lähtuvaid oskusi ja teadmisi. Ka teil, head lapsevanemad, on võimalus koos mängides oma laste arengule kaasa aidata. Tore lauamäng koos koolieelikuga annab võimaluse arendada nii üldoskusi (järjekorra ootamine, kaotamise oskus jne) kui ka matemaatilisi oskusi ja lugemisoskust.

Ema, isa või vanavanem, kes sa soovid teada, kuidas sinu lapsel või lapselapsel lasteaiapäev möödus! Küsi temalt: „Mis mängu sa täna mängisid?“ Nii saad teada, milliseid oskusi ja teadmisi ta sai või kinnistas. Iga päeva lõpus ei peagi rühma riitusruumi seinal või laual olema uus käeline meistriteos. Lapse arengus on väga oluline just üldiste ja sotsiaalsete oskuste omandamine ning selles aitab meid mäng, mäng ja veelkord mäng.

Ene Mõttus,
Rõuge lasteaija direktor

Radu on käidud ja tammikuid tallatud, hetki on olnud nii nukraid kui vallatuid. Aastad aina tulnud ja läinud, nõnda on aeg oma käimisi käinud.

Õnnitleme meie eakaid pidupäevalisi!

JAANUAR

Valdeko Palm	Rõuge	3.01	92
Esmeralda Värnomaasing	Rõuge	16.01	92
Edgar Pungits	Rõuge	31.01	90
Helju Laks	Rõuge	16.01	80
Liidia Kalda	Haanja	27.01	75
Arvi Heero	Rõuge	1.01	70

VEEBRUAR

Veera Õunapuu	Haanja	23.02	97
Irene-Vilhelmine Potsepp	Haanja	23.02	92
Aino Vähi	Rõuge	4.02	91
Salme-Armilda Kann	Rõuge	24.02	91
Erika Lillemets	Rõuge	2.02	90
Helgi Sökk	Rõuge	23.02	90
Imbi Mõttus	Rõuge	14.02	85
Aino Kägo	Haanja	10.02	80
Heino Pajumets	Rõuge	27.02	80
Tõnis Kärg	Rõuge	7.02	75
Kalju Ummelk	Haanja	15.02	75
Ilga-Ilona Pärnapuu	Haanja	20.02	75
Heino Kallmann	Rõuge	20.02	75
Taimi Prutt	Haanja	23.02	75
Tiiu Hein	Haanja	03.02	70
Tõnu Parksepp	Rõuge	22.02	70

MÄRTS

Leida-Hermine Raag	Rõuge	1.03	99
Senni-Helmeliide Koemets	Haanja	23.03	94
Koidula Sökk	Rõuge	14.03	93
Valve Kriisa	Haanja	18.03	93
Alilia Ungru	Haanja	29.03	93
Leida Viks	Rõuge	6.03	92
Eha Tigane	Haanja	30.03	92
Maimu Isak	Rõuge	4.03	90
Maimu Troska	Rõuge	8.03	80
Endel Kibena	Haanja	18.03	80
Leida Erik	Haanja	20.03	80
Aino Troska	Rõuge	29.03	80
Jaani Kärg	Rõuge	31.03	80
Ülo Eliste	Haanja	17.03	70
Mare Kull	Haanja	28.03	70
Ene Must	Rõuge	28.03	70

Kiri lugejalt

Üks tundmatuks jääda sooviv lehelugeja tõi Tornioöbikule avaldamiseks ühe vahva Rõuge legendi koos oma poolse mõtisklusega.

Legend Rõuge Suurjärvest

Rõuge Suurjärve nimetati 1400. aastal Nõiajärveks. Rõuge kuulus Ugandi maakonda ja siin valitses katooliiklik usk, mungad käisid aastas kolm kuni kuus korda pihil. Kirikuraamatutes on kirjas, et kohalikud naised ja mehed käisid Nõiajärves ujumas, et lapsi saada. Minule paistis see esialgu korralik umbluu, aga siiski...

On kindlaks tehtud, et iga inimese nahal on baktereid sama palju kui maakeral inimesi. Bakterid toituvad meie energiast ja kaitsevad meid. Alasti supeldes läheb osa baktereid kehapiinalt maha ja inimesel jääb ener-

Müstiline Rõuge Suurjärv suvehommikuses udus. Foto: Martin Mark

giat üle. Tekib hea enesetunne, mille tulemusel suureneb inimeste seksuaalsus ja koguni seksüüsus.

Alates 2008. aastast on

Rõuge Suurjärv suplemise kohana järjest populaarsemaks muutunud ja siia rajati kaunis liivarand. 2015. aastal alustas Rõuges kooliteed

kaks esimest klassi. Valla iive on positiivne. Mungad ei valetanud...

Mis toimub?

- 2. jaanuar** – rattavõistlus Rõuge Vinterpaik 2016 Rõuge Ööbikuoru platsil
- 6. jaanuar** – jõulukuuskede ühine põletamine Rõuge korrusmajade juures
- 19. jaanuar** – monokomöödia "Pervert juhuse tahtel" Rõuge rahvamajas
- 20. jaanuar** – mälumäng Rõuge rahvamajas
- 30. jaanuar** – veoautode lumeraja EMV I etapp Viitinas
- jaanuar** – lumerajasõit Väiku-Ruuga jäärajal
- jaanuari lõpp/veebruari algus** – kalapüügi võistlus Rõuge Purakas 2016
- 6. veebruar** – peoõhtu Rõuge rahvamajas ansambliga Parimad Poisid
- 14. veebruar** – autospordi karikasarja "Võrumaa Talv" V etapp Viitinas
- 17. veebruar** – mälumäng Rõuge rahvamajas

- 20. veebruar** – Eesti Vabariigi 98. aastapäevale pühendatud kontsert "Põhjamaa lapsed" (Luisa Värk) Rõuge rahvamajas
- 23. veebruar** – Eesti iseseisvuspäeva tähistamine Haanja rahvamajas
- veebruar** – saaljalgpalliturniir RÕUGE CUP Rõuge spordihoones
- veebruar** – rahvusvaheline jäähokiturniir Rõuge jääväljakul
- 5. märts** – Haanja maraton
- 5. märts** – peoõhtu Rõuge rahvamajas ansambliga Vesikikivi
- 16. märts** – mälumäng Rõuge rahvamajas
- 18. märts** – Haanja ja Misso laste laulupäev Ruusmäe rahvamajas
- 19. märts** – Haanja Suusa 100 võistlus Haanja suusakeskuse juures
- 27. märts** – Suure Munamäe vaatetorni hooaja avaüritus Uma Muna

Lähemat infot kõikide sündmuste kohta saab valdada ja ürituste korraldajate kodulehtedelt, Facebookist ning valdada infolehtedest!